

Ewa Milczarek

Uniwersytet Szczeciński

ORCID: 0000-0003-0726-0959

ewa.milczarek@usz.edu.pl

Prawo dostępu do technologii osób z niepełnosprawnościami jako prawo podmiotowe

Wstęp

Zasadnicza zmiana podejścia społecznego do niepełnosprawności, którą można określić jako politykę inkluzji społecznej, znajduje odzwierciedlenie w stosownych regulacjach prawa międzynarodowego oraz w ustawodawstwie krajowym. Ważnym jej elementem jest kwestia dostępu do technologii. Może ona być narzędziem zarówno włączającym, jak i powodującym pogłębianie się ekskluzji. Silnie rozwijający się rynek technologiczny pozwala osobom z niepełnosprawnościami na lepsze, sprawniejsze i samodzielne funkcjonowanie w życiu codziennym. Jednak wciąż rośnie przepaść między osobami korzystającymi z tych dobrodziejstw a tymi, które nie mają do nich dostępu. Następuje usunięcie takich osób z pewnych miejsc czy sfer życia społecznego¹.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych² (dalej jako konwencja) jest pierwszym wiążącym instrumentem międzynarodowym dotyczącym praw człowieka, który odnosi się konkretnie do niepełnosprawności. Jej celem jest „popieranie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne oraz popieranie poszanowania ich przyrodzonej godności”. Konwencja podkreśla rolę technologii w realizacji tych praw i zobowiązuje państwa do jej zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami.

W tym kontekście celem badawczym niniejszych rozważań jest odpowiedź na pytanie, czy doszło do wykształcenia prawa podmiotowego dostępu do technologii, którego mogą domagać się osoby z niepełnosprawnością? Jeżeli odpowiedź na to pytanie jest pozytywna, konieczne będzie również przebadanie granic tego nowego prawa.

¹ G.W. Allport, *The nature of prejudice*, Londyn 1979, passim.

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 1169).

Metodami badawczymi wykorzystanymi w pracy jest metoda dogmatyczno-prawna oraz topiczna teoria argumentacji prawniczej. Jednocześnie należy doprecyzować, że obszarem dla prowadzonych badań jest prawo międzynarodowe.

Technologia jako narzędzie realizacji praw człowieka

Konwencja spaja dotychczasowe osiągnięcia i kierunki rozwoju polityki inkluzji osób z niepełnosprawnościami oraz stanowi punkt wyjścia dla rozwoju krajowych polityk. Zgodnie z zawartą w niej definicją niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami płynącymi z postaw ludzkich i środowiskowych, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami³. Do osób z niepełnosprawnościami zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, psychiczną, intelektualną lub w zakresie zmysłów. Elastyczność tej definicji uwzględnia zarówno różnorodność osób z niepełnosprawnościami, jak i fakt, że pojęcie to ewoluuje.

Preambuła konwencji potwierdza powszechność, niepodzielność, współzależność i powiązanie ze sobą wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz potrzebę zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami pełnego z nich korzystania. Tym samym łączy bezpośrednio zapisy konwencji z prawami człowieka, a także z pozostałymi aktami prawa międzynarodowego⁴. Jej celem⁵ jest zapewnienie niezależnego bytu oraz pełnego udziału we wszystkich sferach życia osobom z niepełnosprawnościami na zasadzie równości. Jako jedno z głównych narzędzi mających wpływ na osiągnięcie tego celu wskazano dostęp do technologii⁶.

Dostępność technologii była w dyskursie społecznym dotychczas rozpatrywana głównie pod kątem zapewnienia minimalnej dostępności infrastruktury

³ Art. 1 konwencji.

⁴ W tym: Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych; Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania; Konwencja o prawach dziecka; Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin.

⁵ W dniu 19 lipca 2019 r. została uchwalona ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (implementacja w Polsce). Jest ona kluczowym elementem rządowego programu „Dostępność Plus”, który rząd przyjął 17 lipca 2018 r. Rozwiązania przewidziane w projekcie ustawy realizują zapisy Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, zobowiązujące do zapewnienia takim osobom na równi z innymi obywatelami dostępu do różnych obiektów.

⁶ W tym w art. 4, 9, 20, 21 26, 29, 30 konwencji.

ry publicznej⁷, w tym dostępności architektonicznej, cyfrowej i technologiczno-informacyjnej. Dostęp do technologii w niniejszym artykule będzie badany pod kątem indywidualnym – jako prawo dostępu osoby fizycznej do danej technologii. Należy zaznaczyć, że w wielu dokumentach i opracowaniach, również w niniejszym, zamiennie używane jest sformułowanie „technologia” i „technologia wspomagająca”. Technologia wspomagająca to termin ogólny, odnoszący się do systemów i usług związanych z dostarczaniem produktów wspomagających. Produkty wspomagające to cyfrowe lub fizyczne technologie, które utrzymują lub poprawiają funkcjonowanie i niezależność jednostki⁸. Konwencja nie definiuje, co należy rozumieć przez „technologię”, pozostawiając tę kwestię otwartą. Z perspektywy modelu medycznego technologia wspomagająca niepełnosprawność wydaje się być postrzegana jako korygująca „wady jednostki”, podczas gdy z perspektywy modelu społecznego jest postrzegana jako czynnik umożliwiający zmniejszenie barier w „środowisku niepełnosprawności”⁹.

Osoby z niepełnosprawnościami przez długi czas nie miały faktycznej możliwości pełnej realizacji swoich praw. Pojawienie się technologii wspomagających pozwoliło na niedyskryminacyjne uczestnictwo w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym. Technologie te są jednak kosztowne, stąd dostęp do nich jest utrudniony. Mimo istnienia różnych rozwiązań i przedsięwzięć, osoby z niepełnosprawnościami w dalszym ciągu napotykają na bariery w życiu społecznym. Raz zapoczątkowana nierówność ma tendencję do pogłębiania się – powstaje swoiste błędne koło polegające na tym, że mniejsze możliwości dostępu do dóbr w jednej dziedzinie pociągają za sobą deprywację w innych sferach życia¹⁰. Wykluczenie społeczne jako stawianie poza obrębem społeczeństwa [(?), jego określonych grup jakich grup?, doprecyzowanie?, sens?, poza grupami społeczeństwa? czy grupy niepełnosprawnych?] stanowi naruszenie godności i jako takie wymaga interwencji właściwej dla ochrony praw człowieka¹¹. Sytuacja ta szczególnie wymaga podjęcia dodatkowej aktywności ze strony państwa.

⁷ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 o dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 848)

⁸ L. de Witte, E. Steel, S. Gupta, V. Delgado Ramos, U. Roentgen, *Assistive technology provision: towards an international framework for assuring availability and accessibility of affordable high-quality assistive technology*, „Disability and Rehabilitation: Assistive Technology” 2018, nr 13(5), s. 467.

⁹ A. Roulstone, *Enabling technology: disabled people, work and new technology*, Berkshire 1998.

¹⁰ T.F. Pettigrew, M.C. Taylor, *Discrimination*, [w:] E.F. Borgatta, R.J.V. Montgomery (red.), *Encyclopedia of sociology*, wyd. drugie, New York 2000, s. 693–694.

¹¹ J. Behr, J. Blicharz, *Ochrona prawna przed wykluczeniem społecznym*, Wrocław 2018, s. 35–39; Deklaracja wiedeńska i program działań, uchwalone na Światowej Konferencji Praw Człowieka, która odbyła się w dniach 14–25 czerwca 1993 r. w Wiedniu, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action> (data dostępu:

Prawo dostępu do technologii osób z niepełnosprawnościami

Prawo podmiotowe to złożona sytuacja prawna określonego podmiotu, wyznaczona w podstawowym zakresie przez normę prawną umożliwiającą uprawnionemu podmiotowi podejmowanie określonych zachowań. Posiada cechy zaskarżalności i egzekwowalności, które zapewniają ochronę i zaspokojenie interesu majątkowego lub niemajątkowego podmiotu uprawnionego¹². Prawo podmiotowe nie jest kategorią jednolitą. W większości przypadków na prawo podmiotowe składa się wiązka różnych stanów faktycznych i prawnych powiązanych ze sobą funkcjonalnie¹³.

Źródłem praw podmiotowych jest prawo przedmiotowe, a więc porządek prawny, który te prawa przyznaje i wyznacza ich treść. Determinantą porządku prawnego w tym zakresie jest zespół wartości, na które powołuje się konstytucja, zwłaszcza godność człowieka. Wartości te wpływają na treść decyzji prawodawczych, kształtujących prawa podmiotowe¹⁴. Zakres przyznanych jednostce praw przez normy prawa międzynarodowego i krajowego pozwala na stworzenie katalogu praw podmiotowych, których jednostka, chroniąc swoje uzasadnione interesy¹⁵, może się domagać. Prawa podmiotowe niosą ze sobą duży ładunek emocjonalny, ponieważ wyznaczają pozycje jednostki w ramach społeczeństwa oraz pozycję jednostki w stosunku do państwa. W związku z tym przywiązuje się szczególną wagę do przyjmowanego katalogu praw oraz zagwarantowania realności ich realizacji przez systemy prawne¹⁶. Systemy ochrony praw człowieka podlegają również permanentnym zmianom dążącym do pełnej realizacji zasady godności¹⁷.

Wśród wartości przemawiających za przyznaniem prawa podmiotowego¹⁸ do technologii można wskazać zasady: godności, równości i niedyskryminacji. Wartości te stanowią podstawę uchwalenia konwencji, ale również są podwaliną współczesnych państw demokratycznych. Zaspokajanie lub ochrona pew-

1.12.2023); M. Piechowiak, *Konstytucja wobec wykluczenia społecznego*, [w:] Z. Kędzia, A. Rost (red.), *Współczesne wyzwania wobec prawa człowieka w świetle polskiego prawa konstytucyjnego*, Poznań 2009, s. 125–145.

¹² T.A. Filipniak, J. Mojak, M. Nazar, E. Niezbecka, *Zarys prawa cywilnego*, Lublin 2010, s. 86.

¹³ J. Zajadło (red.), *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2007, s. 273.

¹⁴ Zob. M. Pyziak- Szafinicka, *Prawo podmiotowe*, „Studia Prawa Prywatnego” 2006, nr 1.

¹⁵ Wyrok TK z 16 czerwca 2003 r., sygn. akt K 52/02, OTK ZU 2003, Nr 6/A, poz. 54.7.

¹⁶ R. Piszko, *Pojęcie prawa podmiotowego*, [w:] J. Ciapała, K. Flaga Gieruszyńska (red.), *Prawo podmiotowe. Pojmowanie w naukach prawnych. Zbiór studiów*, Szczecin 2006, s. 15.

¹⁷ Por. J. Zajadło, *Godność jednostki w aktach międzynarodowej ochrony praw człowieka*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, nr 2, s. 115.

¹⁸ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wyd. drugie, Warszawa 2001, s. 128.

nych interesów podmiotów uprawnionych jest koniecznością i typową cechą praw podmiotowych, ale nie jest wyłącznie ich funkcją. Norma prawna wyznacza prawo podmiotowe, ale i zabezpiecza jego wykonanie, z reguły wyposażając je we wspomnianą już cechę zaskarżalności i egzekwowalności, czyli tzw. pełną ochronę. Gdy nie mamy możliwości wyegzekwowania przyznanych nam praw, to prawo to ma charakter martwy. Osoby z niepełnosprawnościami, jako posiadające tożsame prawa jak osoby nieposiadające tej cechy, mają prawo domagać się stworzenia warunków umożliwiających realizację swoich praw. We współczesnym konstytucjonalizmie występuje dwuwarstwowe pojmowanie norm o prawach jednostki. Każdy przepis konstytucyjny wyrażający konkretne prawo lub wolność musi być rozumiany zarówno jako prawo podmiotowe jednostki, jak i ogólny obowiązek wykonawczy spoczywający na władzy¹⁹. Analiza konwencji²⁰ pozwala na wysnuć wniosków dotyczących prawa podmiotowego do technologii dla osób z niepełnosprawnościami, umożliwia odpowiedź na kluczowe pytania: komu będzie przysługiwać, w jakim stopniu i jak będzie realizowane?

Konwencja wyraźnie stanowi, że wszystkie osoby z niepełnosprawnościami mają prawo domagać się dostępnych i przystępnych cenowo technologii wspomagających, tak aby zapewnić im korzystanie z praw człowieka²¹. Przyznanie tych praw czyni z nich grupę szczególnie chronioną²². Podmiotem uprawnionym są wyłącznie ci, których realizacja praw człowieka jest utrudniona właśnie ze względu na posiadaną cechę i może zostać zniwelowana poprzez interwencję technologii wspomagających. Żądanie to nie obejmuje zatem wszystkich osób z niepełnosprawnościami. Żądanie ograniczone jest również przedmiotowo – do takich technologii wspomagających, które umożliwiają realizację praw człowieka. Konwencja wprost odnosi się do przykładów sfer, w których to korzystanie z praw człowieka pozytywnie wzmacniane jest przez technologię, w tym: w zakresie mobilności (związanej z prawem do przemieszczania się) (art. 20), wolności wypowiedzania się i wyrażania opinii oraz dostępu do informacji (art. 21) czy udział w życiu politycznym (art. 29). Katalog ten nie jest zamknięty.

Zobowiązania państwa nie obejmują udziału we wszystkich podstawowych i kluczowych obszarach technologii wspomagających, takich jak produkcja,

¹⁹ L. Garlicki, *Prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 109.

²⁰ Zob. J. Borg, S. Larsson, P.-O. Östergren, *The right to assistive technology: for whom, for what, and by whom?*, „Disability & Society” 2011, nr 26(2), s. 151–167.

²¹ Żądanie to potwierdzają badania, z których wysnuwa się wyraźny związek między wykorzystaniem technologii wspomagających a wynikami w zakresie realizacji praw człowieka. Szerzej na ten temat: J. Borg, S. Larsson, P.-O. Östergren i in., *Assistive technology use and human rights enjoyment: a cross-sectional study in Bangladesh*, „BMC International Health and Human Rights” 2012, nr 12.

²² Por. E. Cała-Wacinkiewicz, *Ekskluzja społeczna a konstytucyjne uwarunkowania godność człowieka*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2022, nr 5(69), s. 251–265.

informacje czy szkolenia. Zobowiązanie koncentruje się na obszarach związanych z dostępnością i użytkowaniem²³.

Granice prawa podmiotowego dostępu do technologii

Zgodnie z modelem praw człowieka osoby z niepełnosprawnościami mają podstawowe prawo do nieograniczonego życia, aktywności społecznej, kulturalnej, rekreacji, wypoczynku i sportu. Konwencja wskazuje pozytywne obowiązki państwa związane z dostarczaniem technologii niezbędnej do realizacji tych praw. Jednak zakres technologii jest szeroki, a ich zakup kosztowny.

Wypełnienie treścią prawa podmiotowego wymaga sięgnięcia do jakiegoś modelu jednostki. Jednostka bowiem otrzyma taki zakres wolności uprawnień czy kompetencji, jaki w danym momencie świadomości prawnej będzie możliwy²⁴.

W myśl teorii wewnętrznej prawa podmiotowe są ograniczone zarówno w swej treści, jak i w sposobie ich wykonywania przez określone czynniki (np. społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa podmiotowego i zasady współżycia społecznego), które stanowią jednocześnie kryteria nadużycia prawa (wyznaczają granicę, poza którą prawo podmiotowe nie istnieje)²⁵. Jaka jest zatem granica możliwości domagania się realizacji tego prawa podmiotowego dostępu do technologii? Joseph A. Stramondo²⁶ proponuje określenie granic tego prawa podmiotowego w kontekście sprawiedliwości wyrównawczej, która stanowi swoistą korekcję pierwotnego podziału dóbr²⁷, a zatem będzie dążyć do przywrócenia utraconego bilansu zysków i strat. Warunki te odnoszą się do przymiotów osoby z niepełnosprawnościami, stanowiąc zatem więc kryterium subiektywne. Jego zakres wyznacza rodzaj, stopień i specyfika niepełnosprawności. Docelowo zatem zakres tego prawa podmiotowego kończy się tam, gdzie następuje wyrównanie do osób nie posiadających cechy niepełnosprawności. Oczywiście stan ten byłby idealny, jednakże jest w rzeczywistości ciężki do osiągnięcia. Kryterium subiektywne modyfikowane jest więc przez kryterium obiektywne. Jego zakres wyznaczany jest w zgodzie z dwoma przesłankami – ogólnymi wytycznymi i założeniami polityki, jako punktu odniesienia dla krajowych regulacji oraz specyfiki krajowej populacji oraz stanu infrastruktury i zasobów²⁸. Sama konwencja odwołuje się do „racjonalnego usprawnienia”, co

²³ J. Borg, S. Larsson, P.-O. Östergren, *The right to...*, s. 161–162.

²⁴ R. Piszko, op. cit., s. 19.

²⁵ M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. trzecie, Warszawa 2023, s. 9.

²⁶ J.A. Stramondo, *The right to assistive technology*, „Theoretical Medicine and Bioethics” 2020, nr 41(5–6), s. 241.

²⁷ Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, [w:] idem, *Dzieła wszystkie*, t. 5, tłum. D. Gromska, Warszawa 1996, s. 168.

²⁸ A. Mokrzycka, I. Kowalska, *Prawa dostępu osób niepełnosprawnych do internetu i innych narzędzi cyberprzestrzeni. Przykład analizy potencjalnego skutku zdrowotnego (HIA)*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2015, nr 13(3), s. 258.

oznacza odpowiednie zmiany i dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia. Zmiany te są potrzebne w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności na zasadzie równości z innymi osobami.

Część praw człowieka ma charakter stopniowalny w ocenie ich realizacji. W określeniu granicy pozytywnych obowiązków państwa można posłużyć się wytycznymi w zakresie realizacji podobnych praw. Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych²⁹ stanowi, że państwa mają obowiązek podejmować odpowiednie kroki, wykorzystując maksymalnie dostępne środki w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw w nim ustanowionych. Zobowiązania wynikające dla państw są zatem zobowiązaniami do podjęcia starań w kierunku ich możliwie pełnej realizacji. Stopień ich realizacji może być zmienny, zależny od poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego, tradycji konstytucyjnej oraz polityki danego państwa.

Wnioski końcowe

Dostęp do technologii wspomagających jest prawem człowieka i warunkiem wstępnym równych szans dla osób z niepełnosprawnościami udziału we wszystkich sferach życia³⁰, w tym realizacji innych praw i wolności mających rangę praw podstawowych. Analiza poczyniona w ramach niniejszego artykułu pozwala stwierdzić, że w systemie prawnym obowiązuje prawo podmiotowe dostępu do technologii dla osób z niepełnosprawnościami, czemu odpowiada pozytywny obowiązek państwa, polegający na zapewnieniu jednostkom niezbędnych urządzeń³¹. Prawo to przysługuje w przypadku, gdy kumulatywnie spełnione zostaną dwie przesłanki: po pierwsze, realizacja praw człowieka przez osobę uprawnioną jest utrudniona ze względu na posiadaną cechę niepełnosprawności; po drugie, utrudnienie to może zostać zniwelowane poprzez interwencję technologii wspomagających. Prawo dostępu do technologii realizowane będzie adekwatnie do rozwoju gospodarczego i społecznego, tradycji konstytucyjnej oraz polityki danego państwa poprzez wykorzystanie maksymalnie dostępnych środków w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw.

²⁹ Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169).

³⁰ „Access to assistive technologies is a human right« – deputy secretary-general stresses in message for launch of global report” – DSG/SM/1743, 17 May 2022, <https://press.un.org/en/2022/dsgsm1743.doc.htm> (data dostępu: 1.12.2023).

³¹ Por. J. Czepek, *Zobowiązania pozytywne państwa w sferze praw człowieka pierwszej generacji na tle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Olsztyn 2014; A. Młynarska-Sobaczewska, P. Radkiewicz (red.), *Horyzontalne oddziaływanie Konstytucji Rzeczypospolitej polskiej oraz Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, seria: Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, t. LVI, Warszawa 2015.

Prawo podmiotowe dostępu do technologii jest przejawem naszej epoki historycznej oraz aktualnych warunków społecznych. Konieczna jest aktywna rola państwa w zapewnieniu dostępu do dóbr. Interpretacja norm konstytucyjnych i prawno-człowieczych uprawnia do żądania dostępnej i przystępnej cenowo technologii jako niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie i realizowania praw człowieka. Rządy i inne kluczowe zainteresowane strony powinny dążyć do poprawy dostępu do technologii poprzez integracyjne programy i usługi³².

Wykaz literatury

- Allport G.W., *The nature of prejudice*, Addison-Wesley Publishing Company, Londyn 1979.
- Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, [w:] idem, *Dzieła wszystkie*, t. 5, tłum. D. Gromska, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1996.
- Behr J., Blicharz J., *Ochrona prawna przed wykluczeniem społecznym*, Wyd. UWr, Wrocław 2018.
- Borg J., Larsson S., Östergren P.-O., *The right to assistive technology: for whom, for what, and by whom?*, „Disability & Society” 2011, nr 26(2).
- Borg J., Larsson S., Östergren P.-O. i in., *Assistive technology use and human rights enjoyment: a cross-sectional study in Bangladesh*, „BMC International Health and Human Rights” 2012, nr 12.
- Cała-Wacinkiewicz E., *Ekskluzja społeczna a konstytucyjne uwarunkowania godność człowieka*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2022, nr 5(69).
- Czepek J., *Zobowiązania pozytywne państwa w sferze praw człowieka pierwszej generacji na tle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Wyd. UWM, Olsztyn 2014.
- Filipniak T.A., Mojak J., Nazary M., Niezbecka E., *Zarys prawa cywilnego*, Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 2010.
- Garlicki L., *Prawo konstytucyjne, Zarys wykładu*, Liber, Warszawa 2005.
- Młynarska-Sobaczewska A., Radkiewicz P. (red.), *Horyzontalne oddziaływanie Konstytucji Rzeczypospolitej polskiej oraz Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, seria: Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, t. LVI, Biuro Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2015.
- Mokrzycka A., Kowalska I., *Prawa dostępu osób niepełnosprawnych do internetu i innych narzędzi cyberprzestrzeni. Przykład analizy potencjalnego skutku zdrowotnego (HIA)*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2015, nr 13 (3).
- O’Brolcháin F., Gordijn B., *Inclusion of assistive technologies in a basic package of essential healthcare service*, „HEC Forum” 2018, nr 30(2).
- Pettigrew T.F., Taylor M.C., *Discrimination*, [w:] E.F. Borgatta, R.J.V. Montgomery (red.), *Encyclopedia of sociology*, wyd. drugie, Macmillan Reference, New York 2000.

³² E.M. Smith, S. Huff, H. Wescott, R. Daniel, I.D. Ebuenyi, J. O’Donnell, M. Maalim, W. Zhang, C. Khasnabis, M. MacLachlani, *Assistive technologies are central to the realization of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, „Disability and Rehabilitation: Assistive Technology” 2022, vol. 28, s. 1–6; F. O’Brolcháin, B. Gordijn, *Inclusion of assistive technologies in a basic package of essential healthcare service*, „HEC Forum” 2018, nr 30(2), s. 117–132.

- Piechowiak M., *Konstytucja wobec wykluczenia społecznego*, [w:] Z. Kędzia, A. Rost (red.), *Współczesne wyzwania wobec prawa człowieka w świetle polskiego prawa konstytucyjnego*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 2009.
- Piszko R., *Pojęcie prawa podmiotowego*, [w:] J. Ciapała, Flaga Gieruszyńska K. (red.) *Prawo podmiotowe. Pojmowanie w naukach prawnych. Zbiór studiów*, WPiA UŚ, Szczecin 2006.
- Pyziak-Szafinicka M., *Prawo podmiotowe*, „*Studia Prawa Prywatnego*” 2006, nr 1.
- Roulstone A., *Enabling technology: disabled people, work and new technology*, Maidenhead, Berkshire 1998.
- Smith E.M., Huff S., Wescott H., Daniel R., Ebuenyi I.D., O'Donnell J., Maalim M., Zhang W., Khasnabis C., MacLachlani M., *Assistive technologies are central to the realization of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, „*Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*” 2022, nr 28.
- Stramondo J.A., *The right to assistive technology*, „*Theoretical Medicine and Bioethics*” 2020, nr 41(5–6).
- de Witte L., Steel E., Gupta S., Delgado Ramos V., Roentgen U., *Assistive technology provision: towards an international framework for assuring availability and accessibility of affordable high-quality assistive technology*, „*Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*” 2018, nr 13(5).
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wyd. drugie, LexisNexis, Warszawa 2001.
- Zajadło J., *Godność jednostki w aktach międzynarodowej ochrony praw człowieka*, „*Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny*” 1989, nr 2.
- Zajadło J., *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Załucki M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. trzecie, C.H. Beck, Warszawa 2023.

Summary

The right of access to technology for people with disabilities as a subjective right

Keywords: human rights, right to technology, disability, assistive technologies.

The intensive development of technology gives people with disabilities opportunities to improve the quality of their lives. However, access to technology is expensive and therefore limited. Technology provision is an important tool for inclusive policies. Against this background, the question arises whether access to such technology is the right of the person with a disability. In this context, the research goal of the article is to answer the question: has there been a development of a subjective right of access to technology? The work also examined the limits of this right, indicating its objective and subjective scope. The research methods used in the work are the dogmatic-legal method and the topical theory of legal argumentation. At the same time, it should be clarified that the area for research is international law. The author emphasizes

that assistive technology is a key element in eliminating barriers for people with disabilities, enabling them to fully participate in social, political and economic life. However, despite the existence of various solutions, access to technology remains difficult, which may lead to growing social inequality. Analysis of the convention indicates that people with disabilities have the right to request access to assistive technologies, but this is limited to situations where the technology is necessary for the full enjoyment of human rights. The limits of this subjective right are determined by subjective criteria (individual characteristics of a disabled person) and objective criteria (principles of the country's policy and infrastructure). The article's conclusions confirm that access to assistive technologies is an important human right for people with disabilities, and the state has a positive obligation to provide appropriate means to enable its implementation. The need for an active role of the state and integration activities to improve the availability of technology for people with disabilities is mentioned.